

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ІНСПЕКЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

М.В. Гавриленко, Н.В. Піскунова

Резюме. У роботі розкриті історичні аспекти контролю, розглянуто систему фінансового контролю в Україні, досліджено діяльність Державної фінансової інспекції, її основні проблеми та надані шляхи їх подолання.

Ключові слова: фінансовий контроль, ревізія, контрольний захід, Державна фінансова інспекція

Вступ. Виникнення контролю є окремою стадією суспільного розвитку. Він є невід'ємним і об'єктивно існуючим явищем в економічному житті суспільства. Визначальна особливість контролю в державному управлінні полягає в тому, що такий контроль, з одного боку, є самостійним видом управлінської діяльності, а з другого - необхідним структурним елементом усієї системи державного управління. Тому актуальною виявляється проблема визначення напрямів, обсягів здійснення контролю у вітчизняній системі державного управління, пошуку нових форм контрольної діяльності у цій сфері, що відповідали б реаліям демократичного суспільства.

Дослідженню теоретичних основ контролю приділяють значну увагу такі науковці, як Б.Ф. Усач, Л.В. Дікань, В.В. Павлюк, В.І. Крисюк, І.А. Белобжецький, В.В. Бурцев, В.О. Шевчук, І.В. Басанцов, І.Б. Стефанюк, Л.В. Гуцаленко та ін.

Метою статті є визначення сутності і значення державного фінансового контролю і системи його органів, зокрема Державної фінансової інспекції, у використанні і збереженні державних фінансових ресурсів, окреслення заходів по підвищенню ефективності їх діяльності.

Викладення основного матеріалу. Питання контролю завжди були актуальними, про що свідчить аналіз літературних джерел, у яких виявлено значну кількість тлумачень поняття «контроль». Актуальність даного дослідження обумовлена широким впровадженням контролю в усі сфери господарського життя і наявністю численних дискусій серед науковців з приводу визначення його сутності.

Необхідність контролю в процесі управління обґрунтував у XVIII ст. А. Файоль, який надав наступне його визначення: «...контроль заключається в тому, щоб перевірити, чи все виконується у відповідності з затвердженими планами, розробленими інструкціями та встановленими принципами. Його ціль - виявити слабкі місця та помилки, своєчасно виправити їх та не допустити повторень. Контролюється все: предмети, люди, дії» [1].

З етимологічної точки зору термін контроль має латинське походження, утворене шляхом сполучення слів: *cola* – згорток паперу із записами, документ, та *contra* – протиставлення, яке висувається проти тверджень, що містяться у цьому документі. Отже, під терміном «контроль», слід розуміти порівняння, зіставлення кількох тверджень [2]

Зауважимо, що історія виникнення контролю майже не представлена у працях науковців. За історичними джерелами можна стверджувати, що розвиток контролю пов'язаний з виникненням обліку, оскільки вагомим джерелом інформації для внутрішньогосподарського користування виступає контрольна функція бухгалтерського обліку.

Система контролю передбачає різні типи контролю — адміністративний, фінансовий, архітектурний, санітарний, технічний, екологічний, пожежний та ін

За визначенням Грідчіної М.В. державний фінансовий контроль - це система заходів забезпечення ефективного використання державних фінансових ресурсів в

інтересах суспільства, які охоплюють усі операції, пов'язані з рухом державних коштів, і здійснюються у відповідних формах за допомогою спеціальних методів [3].

Визначальна особливість контролю в державному секторі полягає в тому, що такий контроль, з одного боку, є самостійним видом управлінської діяльності, а з другого - необхідним структурним елементом усієї системи державного управління. Тому актуальною виявляється проблема визначення напрямів, обсягів здійснення контролю у вітчизняній системі державного управління, пошуку нових форм контрольної діяльності у цій сфері, що відповідає б реаліям демократичного суспільства.

Найбільш ефективним та організованим є фінансовий контроль з боку держави. В Україні функції державного фінансового контролю здійснюють:

- Верховна Рада України та Рахункова палата - законодавчий контроль, супровідний контроль на всіх стадіях: від планування бюджету до звіту про його виконання;
- Міністерство фінансів України - на кожній стадії бюджетного процесу;
- Державна податкова адміністрація - на стадії збирання доходів і формування бюджетних ресурсів;
- Державне казначейство України - на стадії виконання бюджету;
- Державна фінансова інспекція - на стадії здійснення видатків і звітності;
- інші органи центральної виконавчої влади - спеціалізований контроль, визначений законодавством.

Розглянемо більш детально роботу Державної фінансової інспекції як центрального органу виконавчої влади, який забезпечує в установленому порядку реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю за використанням відповідно до законодавства підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форми власності, відомчої належності та підпорядкованості, коштів бюджетів усіх рівнів та позабюджетних фондів, збереженням державного і комунального майна, веденням бухгалтерського обліку і фінансової звітності [4].

Історія служби фінансового контролю нерозривно пов'язана з історією становлення української державності. Так у 1993 році прийнято Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні». Указом Президента України від 27.08.2000 р. №1031 «Про заходи щодо підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи» Головному контрольно-ревізійному управлінню України надано статус центрального органу виконавчої влади. Відповідно до Указу Президента України від 09.12.2010 р. №1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» Головне контрольно-ревізійне управління України реорганізовано у Державну фінансову інспекцію України.

До складу органів Державної фінансової інспекції України входять Держфінінспекція України та її територіальні органи – державні фінансові інспекції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах або міжрайонні, об'єднані в районах та містах державні фінансові інспекції, головні державні фінансові інспектори в районах та містах [5].

Діяльність Державної фінансової інспекції є безперечно невід'ємною частиною державного фінансового контролю, про що свідчать дані наведені на рис. 1.

Згідно наведених даних з кожним роком серед підприємств, які підлягають перевірці, зростає питома вага таких, що мають фінансові порушення. Так у 2010 р. у 83,3% перевірених підприємств знайшли фінансові порушення, а у 2011 р. це вже 86,9%. Зростання порушень свідчить не тільки про необхідність посилення контролю, а

також вказує на те, що економічний механізм господарювання є недосконалим та містить дуже багато слабких позицій, що сприяє скоєнню таких злочинів.

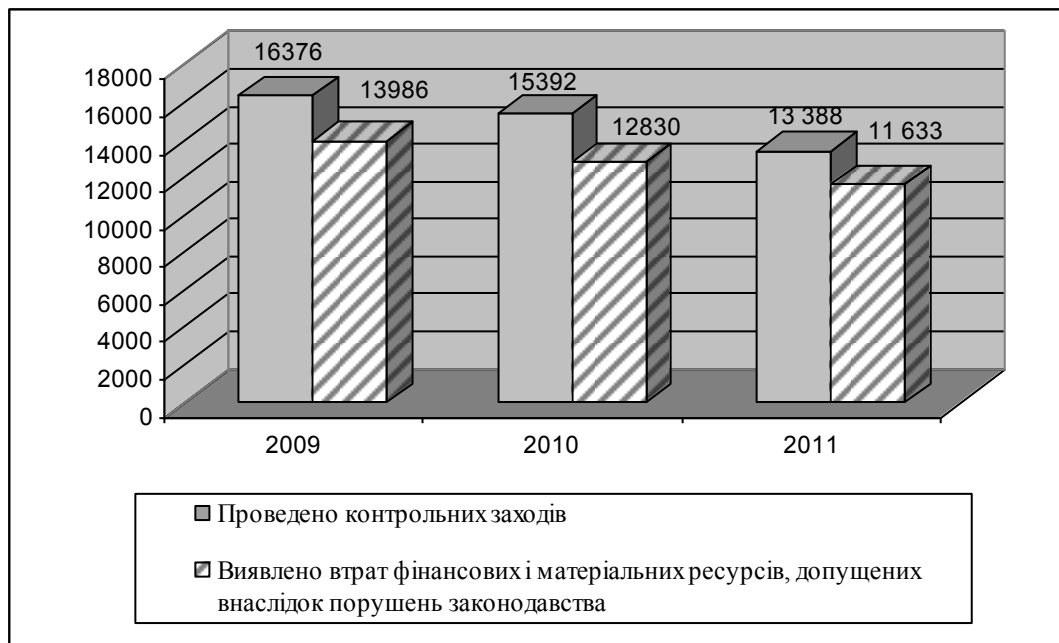

Рис. 1. Дані про проведення контрольних заходів Державною фінансовою інспекцією за 2009 - 2011 рр. [5]

Серед виявлених порушень фінансово-бюджетної дисципліни, найбільш поширеними є:

- порушення вимог Бюджетного кодексу в частині нецільового використання бюджетних коштів, взяття до сплати зобов'язань понад затверджені асигнування, відволікання бюджетних коштів у довготривалу дебіторську заборгованість тощо;
- зайве витрачання бюджетних коштів внаслідок оплати завищених обсягів та вартості виконаних робіт і наданих послуг;
- витрачання бюджетних коштів на придбання меблів, обладнання, автотранспорту та інших матеріальних цінностей з перевищенням граничних нормативів, а також на утримання автотранспорту понад встановлені ліміти;
- незаконна передача державного та комунального майна суб'єктам недержавної форми власності;
- незастосування обов'язкових процедур державних закупівель [5].

Варто зазначити, що хоча й у 2005 р. й була затверджена Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року істотних якісних змін у проведенні контролю досягнуто не було.

За результатами контрольних заходів Державною фінансовою інспекцією найчастіше застосовується притягнення посадових осіб до адміністративної відповідальності, крім того, цей показник постійно зростає (рис. 2).

Можна побачити, що в період з 2009 р. до 2011 р. сума позовів до суду зросла на 40,4%, а суми, за якими визначалась матеріальна відповідальність, знизилась на 10,1%, що свідчить про слабку взаємодію з судовими органами. Найчастіше суди не виправдано зволікають з розглядом адміністративних справ, безпідставно звільняють від відповідальності правопорушників, несвоєчасно інформують органи Державної фінансової інспекції про передачу до органів виконавчої служби постанов про притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності тощо.

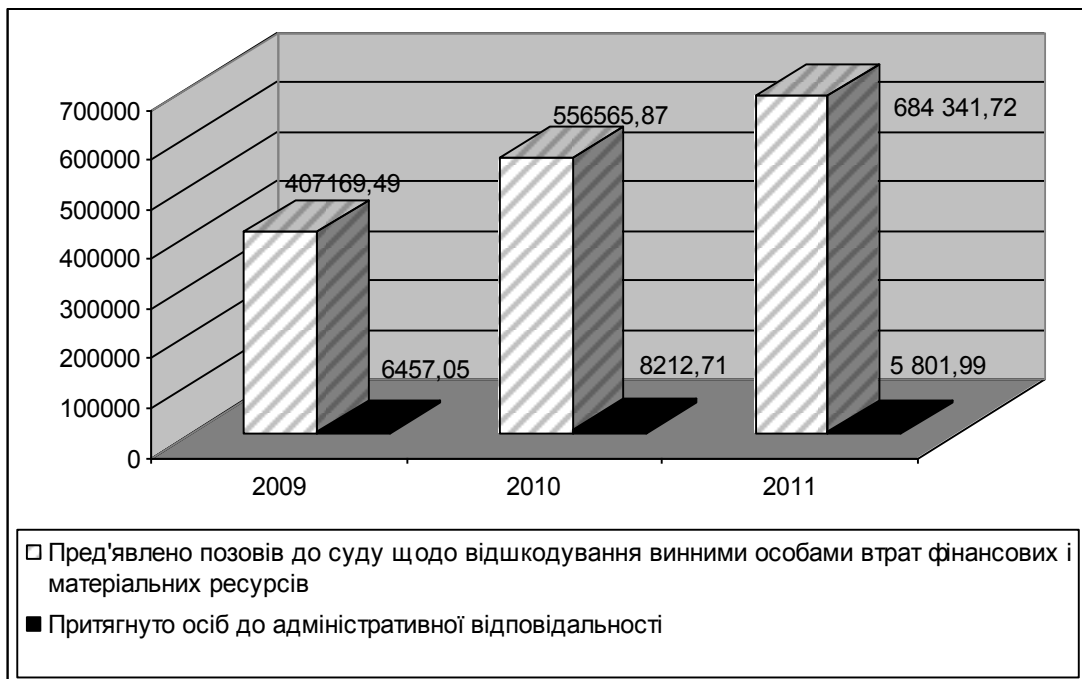

Рис. 2. Дані щодо притягнення до адміністративної відповідальності після проведення контрольного заходу за 2009 – 2011 рр. [5]

У 2010 р. Державна фінансова інспекція зазнала деяких реорганізацій, але деякі проблеми у її роботі все одно мають місце:

- більшість контрольних процедур має фіскальний характер. На практиці найчастіше використовують ревізію та перевірку. Ці методи дають змогу лише виявити фінансові порушення, констатувати негативні явища, але не дають змогу запобігти їм чи вивчити причини їх виникнення;

- переважання заходів подальшого (наступного) контролю. Існуючі процедури попереднього та поточного контролю на сьогодні є досить слабкими та нерегульованими;

- низький рівень дієвості механізму адміністративних стягнень. Сума штрафу за нецільове або незаконне використання бюджетних коштів значно менша за обсяги бюджетних коштів, які держава втрачає через зловживання посадових осіб, і не може забезпечити повною мірою відшкодування цих збитків;

- зростання фінансових порушень у сфері використання бюджетних коштів;

- слабка взаємодія Державної фінансової інспекції з правоохоронними та судовими органами.

Автор підтримує точку зору спеціалістів та вважає необхідним для подолання існуючих проблем в діяльності Державної фінансової інспекції:

- удосконалити законодавство у сфері державного фінансового контролю;
- скасувати існуючі обмеження при здійсненні інспектування та забезпечити раптовості його проведення;
- змінити пріоритети – від інспектування із застосуванням санкцій до внутрішнього контролю, спрямованого на запобігання порушень;
- забезпечити високий рівень підготовки та перепідготовки кадрів;
- ввести посади спеціалістів (технологів, будівельників, експертів тощо) або залучати їх на договірних засадах для виконання робіт.

Висновок. Організація та функціонування чіткої системи фінансового контролю – це обов'язковий елемент управління. Таким чином, контроль, який здійснює Державна фінансова інспекція України – це спосіб реалізації фінансової

політики держави. Він сприяє створенню умов для фінансової стабілізації країни. Основна мета діяльності Державної фінансової інспекції - забезпечення інтересів держави. Однак, її можливості повністю не розкриті і потребують подальшого вивчення. Для належного здійснення органами державного фінансового контролю своїх повноважень необхідно постійно вдосконалювати не лише форми і методи контролю, а й саму систему контролю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Крейнер С. Ключевые идеи менеджмента. Мыслители, которые изменили мир менеджмента / С. Крейнер. - М.: ИНФРА-М, 2002. - 347 с.
2. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів – К.: Головна редакція української радянської енциклопедії АН УРСР, 1975. -776 с.
3. Грідчина М. В. Фінанси (теоретичні основи): Підручник / М.В. Грідчина, В.Б. Захожай, Л.Л. Осіпчук та ін. - 2-ге вид., випр. і допов. - К.: МАУП, 2004. - 312 с.
4. Про Положення про Державну фінансову інспекцію України: Указ Президента України № 499/2011 від 23.04.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>
5. Офіційний сайт Державної фінансової інспекції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>

УДК:336.14.(477.6)

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ МЕЖБЮДЖЕТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Н.В. Голеницкая, О.М. Черная

Резюме. В работе раскрыты особенности межбюджетных отношений в Украине с учетом продолжающейся бюджетной и социально-экономической реформ. Определены ключевые проблемы в сфере межбюджетных отношений. Предложены пути усовершенствования межбюджетных отношений в рамках предоставления автономии органам местного самоуправления.

Ключевые слова: межбюджетные отношения, органы местного самоуправления, автономность, трансферты, административно-территориальные единицы.

Одной из важнейших проблем функционирования бюджетной системы Украины на современном этапе ее развития является взаимодействие государственного бюджета с местными в сфере межбюджетного финансирования. В условиях глобализации экономики и ее ориентации на европейский вектор развития местные финансы направлены на обеспечение экономического роста, пропорциональное развитие административно-территориальных единиц, максимальное удовлетворение социальных потребностей населения отдельных территорий. Оптимально сформированная и сбалансированная система бюджетных отношений является двигателем действенности социально-экономического развития государства. В современных условиях развития бюджетной системы Украины особо актуальным и дискуссионным вопросом является предоставление органам местного самоуправления максимальной финансовой автономии.

Проблемам функционирования и развития местных бюджетов посвящены работы следующих ученых: Кириленко О.П.[1], Белопольской В.Н.[2], Ускова И.В.[3], Сунцовой [6] и др. Однако следует констатировать несовершенство эффективности системы местных финансов Украины, что требует более детализированного изучения проблем данного аспекта.

Целью работы является оценка эффективности регулирования межбюджетных отношений и определение основных направлений формирования условий финансовой независимости органов местного самоуправления.